

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто особливості розвитку та реформування професійної освіти в країнах Європейського Союзу (ЄС) з метою використання найкращого передового досвіду в системі професійної освіти України. Також визначено основні критерії оцінки якості підготовки фахівців, що неможливо простежувати окремо від оцінки якості навчання.

Ключові слова: система професійної освіти, широкопрофільна підготовка, підготовка фахівців, дуальна система навчання, професійна кваліфікація.

Постановка проблеми. Нині, щоб відповідати вимогам суспільства і ринку праці, професійна освіта має бути якісною та забезпечувати здатність удосконалювати рівень підготовки фахівців як усієї системи, так і окремої освітньої установи. Через це виникає необхідність звернутися до набутого досвіду розвитку та реформування професійної освіти в інших країнах, зокрема в країнах ЄС. У професійній освіті європейських країн також відчутний вплив сучасних світових процесів, що пов'язано з глобалізацією економіки. Вивчення польського, угорського, французького та німецького досвіду у сфері професійної освіти є доцільним з метою використання найкращих здобутків у системі професійної освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато зарубіжних і вітчизняних дослідників (Т. Котенко, В. Андрущенко, Т. Туркот, Є. Глазунова, О. Матвієнко, А. Муравйов, С. Сисоєва, Г. Борліков, А. Воскресенська, О. Олейнікова, Л. Хомич та ін.) присвятили свої наукові праці проблемам системи професійної освіти і навчання в країнах ЄС, а також підготовки фахівців та якості сучасної освіти зокрема. Науковці доводять, що професійна освіта і навчання в різних країнах світу значно різняться, але при цьому вони залишаються солідарними щодо пошуку розв'язання проблем, найважливіші серед яких: якість, безперервність, демократизація, мобільність, гнучкість і гуманітаризація професійної освіти і навчання в їх своєрідних національних формах.

Мета статті: аналіз питання якості підготовки фахівців, що завжди є на першому місці для будь-якого навчального закладу, визначення основних критеріїв оцінки якості підготовки фахівців, що неможливо розглядати окремо від оцінки якості навчання.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, якість є однією з найважливіших категорій, що характеризують результативність освітньої галузі. При цьому в якості освітніх послуг зацікавлені як конкретна людина (учень, студент), так і її потенційний роботодавець, і навіть держава загалом.

Конкуренція різноманітних освітніх установ на всіх рівнях освітньої системи засвідчує, що якість освітніх послуг і запит осіб, які бажають здобути освіту, постійно змінюються не тільки в нашій державі, а й у країнах ЄС.

У сучасній Німеччині діє складний механізм організації, планування та керування системою професійної освіти. Професійна школа є обов'язковою для всіх молодих людей, які не досягли 18-річного віку і не відвідують інших шкіл. Усі типи професійних шкіл різняться термінами і програмами підготовки робітничих кадрів, а також умовами прийому. Підготовку робітників для машинобудування, електротехніки, будівництва, сільського господарства та металообробки здійснюють переважно в професійних школах і технічних гімназіях. У професійних школах, які контролюються і фінансуються місцевою владою, адміністративним округом

чи земельною владою, майбутні працівники, крім практичних навичок, отримують і теоретичну підготовку. В інші галузі робітничі кадри надходять переважно через систему учнівства, де на підприємствах за дуальною системою практичне навчання поєднується з теоретичним курсом [3].

Дуальна система підготовки є особливо популярною в Німеччині, адже в такий спосіб здійснюється гармонійне поєднання практичного навчання на підприємстві з теоретичним навчанням у професійній школі, яке триває три роки. На великих підприємствах навчання відбувається у спеціальних майстернях, а потім на виробничих місцях; на малих підприємствах — безпосередньо на виробничих місцях. На уроках (їх відвідують один-два дні на тиждень), крім загальноосвітніх дисциплін, викладають і професійно-теоретичні.

Існують і інші шляхи професійного навчання. Серед них — професійна фахова школа з повним навчальним днем: курс навчання триває від одного до трьох років; вона може прирівнюватися до виробничого навчання або повністю його замінювати.

Сфера професійної освіти останнім часом зазнає суттєвих нововведень. До них належить розширення цілей такої освіти: поряд з навчанням конкретної спеціальності передбачається широкопрофільна підготовка, необхідна для самостійного орієнтування в динамічному світі професійної праці. Кваліфікований робітник має уміти виконувати роботу із суміжних спеціальностей, гнучко пристосовуватися до нових виробничих технологій, у разі потреби оволодівати новими кваліфікаціями [8].

Шкала оцінювання в німецьких навчальних закладах має такий вигляд: «1» — відмінно, «2» — добре, «3» — задовільно, «4» — відповідно, «5» — погано, «6» — дуже погано [5].

Безперечно, досвід німецької системи професійної освіти становить великий інтерес не тільки для країн ЄС, які застосовують певні елементи в себе, а й для України зокрема.

Цікавою є система професійної підготовки в Польщі, в основу якої покладено принципи демократизації, гуманізації, безперервності навчання, єдності і диференціації, а також заміна вузькопрофільного навчання широкопрофільним [1]. Як і в нашій державі, освіта в Польщі є обов'язковою для осіб до 18-ти років. Для здобуття робітничого фаху створено розгалужену

мережу професійних навчальних закладів: загальноосвітні навчальні заклади (проводять початкову професійну підготовку в старших класах), професійні училища та ліцеї професійного навчання (ЛПН). Найбільш перспективним типом професійного навчального закладу вважається ЛПН: вступ проводять на базі 8-річної загальноосвітньої школи; після чотирьох років навчання випускники разом з професійною освітою здобувають повну середню, що в разі успішного складання іспитів на атестат зрілості дає змогу претендувати на вступ у вищі навчальні заклади.

Однак основна мета функціонування цих ліцеїв полягає в підготовці висококваліфікованих робітників, що вимагає глибокого теоретичного і практичного навчання, а також ґрунтовних загальноосвітніх знань. Випускники ЛПН отримують професійну підготовку більш широкого профілю, ніж випускники професійних училищ. Наприклад, випускник ЛПН з дипломом механіка обробки різанням може працювати токарем, фрезерувальником, свердлильником, шліфувальником, розточувальником та ін., а складальник електронного устаткування може виконувати професійну діяльність монтажника, слюсаря-складальника радіоелектронної, електронно-обчислювальної апаратури, обладнання провідного зв'язку. Такий підхід дає змогу більш гнучко і раціонально використовувати випускників ЛПН, що важливо з огляду на постійне впровадження новітніх технологій у сучасному виробництві [10].

Передумовою сталого та якісного розвитку системи професійної освіти і навчання Польщі є реалізація польських стандартів професійних кваліфікацій. Цю проблему досліджувала професорка С. Сисоєва. Вона вважає, що польські стандарти відображають систему усталених норм, які окреслюють вимоги до знань і професійних умінь, прописаних у відповідних дипломах і свідоцтвах, а також процедури реалізації процесу навчання та контролю за його результатами [10]. Безперервна польська освіта складається з базового загального і професійного навчання та вищої освіти. У Польщі знання учнів оцінюють з четвертого класу початкової школи. Система оцінювання має 6-бальну шкалу: «6» — відмінно, «5» — дуже добре, «4» — добре, «3» — задовільно, «2» — допустимо, «1» — незадовільно [10].

Навчальний рік у Польщі починається 1 вересня, закінчується в останню п'ятницю червня наступного року, складається з двох семестрів. Перший семестр закінчується в січні; дітям виставляють семестрові оцінки з усіх предметів. Другий семестр добігає кінця в червні, що збігається із закінченням навчального року. Виставлені тоді оцінки є також підсумковими за цей клас; їх записують у шкільне свідоцтво — документ, який підтверджує, що дитина закінчила навчання у цьому класі. У навчальних закладах немає занять у державні свята, тобто в дні, вільні від роботи за законом [9].

Доволі схожою є ситуація в Угорщині, яка, як і Польща, в 1990-х рр. пройшла складний шлях реформування освітньої системи, пристосовуючись до вимог демократичного суспільства і ринкової економіки. Обов'язковим є навчання з 6-ти до 18-ти років [9].

Після завершення курсу базової середньої освіти (в 16 років) діти мають обрати гімназію для підготовки до вступу у виш або середнє професійне училище (Szakközépiskola), випускник якого, крім фаху, отримує атестат зрілості та можливість вступу до закладів вищої освіти. Термін навчання, залежно від спеціальності, становить два-три роки. Система оцінювання в Угорщині 5-бальна (відлік від одиниці як найвищого бала) [9].

У Франції, яка має давні освітні традиції, єдиним типом середньої загальноосвітньої школи є коледж (10 років навчання). Перед останніми двома роками навчання проводять поділ на класичну і передпрофесійну підготовку. Випускники відділення передпрофесійної підготовки мають змогу продовжувати вчитися в закладах професійної освіти. Цей шлях до здобуття професії є найбільш популярним серед учнів, родини яких мають невисокий дохід. Для цього функціонують професійні ліцеї. Відповідно до закону про фабрично-заводське учнівство (1971) загальнотеоретичну підготовку в таких ліцеях зводять до мінімуму, професійну — до набуття виробничих навичок із вузької спеціальності. Договір про учнівство стає трудовим, тому учні отримують заробітну плату (5–15% мінімальної зарплати), після завершення навчання їх гарантовано забезпечують першим робочим місцем. Зважаючи на це, молоді люди з малозабезпечених сімей віддають перевагу закладам професійної освіти, що не потребує великих витрат

на навчання, а натомість отримують затребувану на ринку праці спеціальність [9].

Для оцінювання знань використовується літерна градація від «А» — «дуже добре» до «Е» — «дуже погано», інколи — 20-бальна система. Знання більшості французьких «хорошистів» оцінюють від 10 до 14 балів, «вищий пілотаж» — отримати 14–16 балів. Найвища оцінка зазвичай становить 18 балів, оскільки французи переконані, що «19» може отримати пан учитель, а «20» — лише Господь Бог.

Отже, під час дослідження розглянуто досвід професійної освіти декількох країн ЄС, яка спрямована на те, щоб кожен громадянин своєї держави міг здобути якісну освіту, а після закінчення навчального закладу — гарантоване робоче місце.

Як у Німеччині, Франції, Польщі, так і в Угорщині освіта є демократичною, учні мають змогу всебічно розвиватися, вузькопрофільне навчання змінено на широкопрофільне. Та найголовніше те, що рівень підготовки сучасного фахівця відповідає вимогам сучасного ринку праці. Успіхи реформ освіти в цих країнах спрямовані на підвищення її якості й ефективності. Тож дуже важливо, щоб кожен учень міг доповнювати свої теоретичні знання практичними під час професійного навчання на підприємствах, адже схема учнівства ґрунтується на принципі дуального навчання, коли чергуються періоди навчання на підприємстві і в навчальному закладі. Тривалість навчання на підприємстві і в закладі професійної освіти залежить від системи учнівства, професії та структури програми учнівства.

З огляду на актуальні потреби ринку праці, претендент на ту чи ту посаду має володіти необхідним обсягом знань, підтвердженням офіційним сертифікатом, і відповідну кваліфікацію. Якщо учень опанує соціальні навички, яких важко набути в закладі професійної освіти, він також матиме більше шансів бути прийнятим на роботу. Професійні знання, отримані через учнівство, дають майбутнім кваліфікованим робітникам можливість бути, по суті, незалежними від надмірного інструктування керівництва на робочому місці, а це є основою для адаптації до зміни вимог щодо роботи. Чимало учнів продовжують обіймати аналогічну посаду в того самого роботодавця і після випуску.

Висновки. На сучасному етапі науково-технічного прогресу знання стають основним

капіталом, який визначає рушійну силу розвитку науки і виробництва. Тож запозичення досвіду європейських країн вітчизняною педагогічною наукою сприятиме вдосконаленню національного законодавства в галузі професійної освіти

і водночас допоможе компетентно переносити позитивний досвід зарубіжжя на власний ґрунт. При цьому, безперечно, потрібно буде зберігати свою унікальність і національні цінності вітчизняної професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрушкевич Ф. Польський «освітній прорив» та його значення для українських освітніх інновацій / Ф. Андрушкевич [Текст] // Вища освіта в Україні. — 2010. — № 4. — С. 103–108.
2. Дупак Н. В. Концепція якості професійної освіти Німеччини / Н. В. Дупак. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/2945/1/11_43.pdf. — Загол. з екрана.
3. Закон про професійну освіту Німеччини. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/bbig/inhalt.html>. — Загол. з екрана.
4. Кінаш І. П. Якість освіти як результат, процес та освітня система / І. П. Кінаш [Текст] // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2011. — С. 363–368.
5. Общая справка о системе образования в Польше. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.edukationsystems.info/item466.html>. — Загол. з екрана.
6. Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. / А. А. Сбруева [Текст]. — Суми : Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. — 300 с.
7. Савина А. К. Польша: международная тематика в содержании общего образования / А. К. Савина [Текст] // Педагогика. — 2010. — № 2. — С. 94–99.
8. Сидоренко В. Професійна підготовка : навч. посіб. для студентів спеціальності «Професійне навчання» / В. Сидоренко, Л. Оршанський. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/4512219/page:5/>. — Загол. з екрана.
9. Сисоева С. Напрями реалізації стандартів професійних кваліфікацій: досвід Республіки Польщі / С. Сисоева [Текст] // Шлях освіти. — 2008. — № 1. — С. 9–22.
10. Сисоева С. О. Освітні системи країн Європейського Союзу : загальна характеристика : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук [Текст]. — Рівне : 2012. — 351 с.

Наталія Удовиченко

СИСТЕМА ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА (ЕС)

В статье рассматривается опыт развития и реформирования профессионального образования в странах Европейского Союза (ЕС) с целью использования лучшего передового опыта в системе профессионального образования Украины. Также определяются главные критерии оценки качества подготовки специалистов, что, в свою очередь, невозможно рассматривать отдельно от оценки качества обучения.

Ключевые слова: *система профессионального образования, широкопрофильная подготовка, подготовка специалистов, дуальная система обучения, профессиональная квалификация.*

Natalia Udovichenko

PROFESSIONAL TRAINING QUALITY SYSTEM IN THE EUROPEAN UNION

The article examines the experience of developing and reforming vocational education in the countries of the European Union (EU) in order to use the best practices in the system of vocational education in Ukraine. It also defines the main criteria for assessing the quality of training of specialists, which, in turn, cannot be considered separately from the assessment of the quality of training.

Keywords: *vocational education system, broad-based training, specialist training, dual training system, professional qualification.*